

חמאס זה דאע"ש

מאת ד"ר גלית טרומן צינמן

מבט מבס"א, מס' 2,227, 31 באוקטובר 2023

תקציר: האם חמאס שווה דאע"ש? האם דפוסי הפעולה האכזריים של חמאס, בפרט מאז שבת ה-7 באוקטובר, משתווים לאלו של דאע"ש? בכדי להשוות בין שני ארגוני טרור אסלאמיים אלו, נבחנו במאמר מספר קריטריונים, המצביעים על דמיון רעיוני ופרקטי הכולל אידיאולוגיה פונדמנטליסטית; ישות היברידית; שליטה על אוכלוסייה; אינדוקטרינציה אסלאמית; חינוך; שיטות פעולה אכזריות ושימוש בג'יהאד. על מדינת ישראל, שחוותה את פיגועי הטרור המשמעותיים ביותר מאז הקמתה, להמשיך לקדם את יעדיה הטקטיים והאסטרטגיים לחיסול חמאס, עם מסר סימבולי ברור: חמאס שווה דאע"ש.

מאז ה-7 באוקטובר 2023 ובעקבות ההפתעה האסטרטגית האלימה מצד חמאס על יישובי הדרום, התרבו באמצעי התקשורת ובדרג הפוליטי השוואות בין דאע"ש לבין חמאס. מעשי הזוועה השונים, כולל עריפת ראשים, אונס, הריגת חפים מפשע מגיל אפס ואנשים עם מוגבלויות – העצימו את התחושה כי עם ישראל נתקל בטרור אכזרי ביותר נוסח דאע"ש.

רקע היסטורי קצר

דאע"ש, או "המדינה האסלאמית", זכה לתשומת לב בין-לאומית בקיץ 2014, כתוצאה ממהלכי כיבוש מהירים בצפון-מערב עיראק, מזרח סוריה וצפון-מערב סוריה. בסוף יוני 2014, הכריזה "המדינה האסלאמית" על הקמתה של הח'ליפות האסלאמית, שבירתה בא-ראקה הסורית. תחת הנהגתו של אבו בכר אל-בגדאדי, הארגון פעל לשינוי הסדר הפוליטי-חברתי הקיים, והשליט שלטון אסלאמי קיצוני.

פעולות דאע"ש התאפיינו בקיצוניות ובאכזריות. שיטות הלוחמה באו לידי ביטוי בכיבוש אלים של ערים, בפגיעה באוכלוסייה האזרחית ובהוצאות המוניות להורג של מתנגדים ו"כופרים" שלא משתייכים לדוקטרינה הקיצונית של דאע"ש. אמצעי התקשורת והרשתות החברתיות הפיצו מדי יום מסרים ערוכים היטב ומקצועיים אודות הצלחותיה של המדינה האסלאמית ומאבקה העיקש ב"נוטשי האסלאם", "הכופרים", "הצלבנים". תכני המדיה השונים תיארו בהרחבה את האכזריות של מתקפות הטרור ושיטות הפעולה, כולל הוצאות להורג, עינויים, עריפת ראשים וביתור גופות, שריפת אנשים בעודם חיים, צליבות ותלייה, התעללות ואונס. תיעוד המתקפות המפורסם בפלטפורמות רבות כוון לצורכי תעמולה והלוחמה הפסיכולוגית למגוון קהלי יעד, כגון התומכים והמזדהים בקרב

המוסלמים והמתאסלמים הפוטנציאליים, המתנגדים במערב ובמדינות ערב, והאוכלוסייה האזרחית הנמצאת תחת שליטתו.

ארגון טרור אסלאמיסטי אחר, **חמאס**, פעל אף הוא לאורך השנים בדרכי אלימות, חתרנות וטרור שכוונו נגד מדינת ישראל ואזרחיה. מאז ההקמה בתחילת האינתיפאדה הראשונה דצמבר 1987, חרט הארגון על דגלו את מסר "ההתנגדות" במטרה להשמיד את ישראל ולטהר את שטחי הווקף (אדמות הקודש) "לדורותיהם עד קץ הימים". היכולות הצבאיות של חמאס השתדרגו עם השנים, החל מפיגועי התאבדות בערי ישראל, דרך ירי תלול מסלול, תקיפות מעברי גבול, פיגועי חטיפה (גלעד שליט), פיגועי הרג, ועד לחפירת מערך תת-קרקעי (מנהרות לצרכי מגננה והתקפה) ומל"טים.

חמאס פועלת בסיועה של איראן שמטרתה להשמיד את מדינת ישראל ולהצית סכסוכים בגבולותיה. הסיוע האיראני משתלב במדיניות "ייצוא המהפכה" של איראן ורצונה להפיץ את חברת המופת האסלאמית מאיראן לרחבי הגלובוס. התמיכה כוללת מימון כספי מקיף; הברחת אמצעי לחימה מתקדמים (רקטות לטווחים ארוכים, טילי נ"ט); אימונים לפעילי חמאס; העברת ידע ומומחים, יועצים ומהנדסים, בכדי לבסס תשתיות לייצור רקטות ומטעני חבלה תוצרת עזה, ועוד.

בבוקר ה-7 באוקטובר 2023, פרצו אלפי פעילי חמאס את גדר הביטחון על גבול רצועת עזה וחצו את הגבול ב-15 מוקדים שונים. אנשי הארגון חדרו לבסיסי ומוצבי צה"ל, ליישובי הגבול ולערים. הם תקפו באכזריות יוצאת דופן אלפי ישראלים, אלה שמתגוררים בדרום או באו להתארח, אלו שבילו במסיבת טבע גדולה, ואלה ששומרים על הגזרה הדרומית. המחבלים התהלכו בהמוניהם, גאים בזוועותיהם, הצטלמו ודיברו ברשתות החברתיות על החזרה לאדמת פלסטין הכבושה. כתוצאה מהחדירה המסיבית של אנשי החמאס, נהרגו לפי פרסום דובר צה"ל 1,400 ישראלים, 5,431 נפצעו, 229 נלקחו בשבי. זהו אירוע הטרור הקשה ביותר שידעה מדינת ישראל מאז הקמתה, ויש המקבילים אותו ל-11.09.2001. לאורך ימים ולילות, נמשכת הלחימה במוקדים השונים בדרום.

קריטריונים השוואתיים – דאע"ש מול חמאס

בחינה מעמיקה של קריטריונים שונים מצביעה על נקודות דמיון רעיוניות ופרקטיות בין דאע"ש לבין חמאס:

האידיאולוגיה הפונדמנטליסטית - מדובר בפרשנות קיצונית של אסלאם ובשאיפה לחזור לימי הזוהר ולשלטון המבוסס על השריעה (ההלכה) בלבד. שני ארגוני הטרור שוללים את ערכי המערב (דמוקרטיה, ליברליזם) ומפגינים כלפיו תגובה אקטיביסטית ולוחמנית. הם מיישמים בכוח את החוק האסלאמי הפונדמנטליסטי, תוך הענקת לגיטימציה לג'יהאד אלים, בלתי מתפשר ובלתי מוגבל בזמן. במשנתם, מחולק העולם ל"מאמינים אמיתיים" ול"כופרים" שיש לחסל.

ישות היברידית – חמאס ודאע"ש הם יצורים היברידיים תת-מדינתיים, שמשלבים צבא, אלימות וכפייה יחד עם שליטה ומתן שירותים בסיסיים לאוכלוסייה האזרחית. מדובר על ארגוני טרור הפועלים בו-זמנית בתחום טרור צבאי ובתחום אזרחי.

שליטה על האוכלוסייה – שני ארגוני הטרור שולטים על התושבים המקומיים, תוך הטמעת חוקי שריעה, דינים וענישה דתית במסגרת ממשל ומדיניות חוץ. בשני המקרים, הוקמו מוסדות ממשל, כלכלה, מערך בנקאות ומיסוי, משטרת דת, מוסדות חינוך, בתי דין השרעיים, משרדי גיוס ותעמולה, ועוד. האסטרטגיה הארגונית כוללת שליטה טריטוריאלית על האוכלוסייה, והקמת מנהל פוליטי, כלכלי, חינוכי ומשפטי.

אינדוקטרינציה אסלאמית – בשטחים שתופס כל ארגון טרור (סוריה, עיראק, מחוזות אפריקה ואסיה ורצועת עזה) מתבצעת הטפה דתית הדוקה, במסגדים ברחובות, במדרסות ובמוסדות חינוך, בתקשורת וברשתות החברתיות.

חינוך – בשני ארגוני הטרור, שמים דגש על חינוך לשנאת האחר וללימודי אסלאם במתכונת הפונדמנטליסטית. בשני המקרים, מוקמות מערכת חינוך פורמאלי בבתי הספר לצד מערכת חינוך בלתי פורמאלית, מועדוני נוער וספורט, מחנות קיץ, מחנות אימונים צבאיים עבור ילדים ובני נוער. בחמאס מטמיעים ערכים כמו זכות השיבה, שחרור פלסטין, שהאדה, והשמדת מדינת ישראל.

שיטות פעולה אכזריות – בשני ארגוני הטרור, שיטות הפעולה כנגד "כופרים", "מתנגדים", "נוטשי אסלאם" כוללות אלימות והתאכזרות, כגון עריפת ראשים, כריתת איברי הגוף, אונס, שריפה וצליבה. שני ארגוני טרור אלו עושים שימוש בפיגועי דריסה, דקירה, חבלה, הפצצה, וירי חסר אבחנה. הם שמים דגש על הפעלת אכזריות קיצונית והפצת פחד ואימה בפומבי.

ג'יהאד – בשני ארגוני הטרור, מוצדק השימוש בג'יהאד, מלחמת קודש נגד כופרים, ועקרון ה"תכפיר" - התרת דמו של האדם הנתפס ככופר, אויב מבית ומחוץ. הם מעודדים את המוסלמים להצטרף לשורות הג'יהאד ולחתור ל"שהאדה", מות הקדושים. חלה חובה להפיץ את מסורת הדת, לשחרר את אדמות האסלאם מנוכחות זרים. זאת, בעזרת הג'יהאד, הנתפס כחובתו האישית של כל מוסלמי. על-פי התפיסה הג'יהאדיסטית, יש להיאבק באויבי האסלאם בכל דרך, כולל באלימת נוקשה.

יחד עם זאת, חשוב לעמוד גם על נקודות השוני בין דאע"ש לבין חמאס. קודם כל, ארגון הטרור העזתי הצליח לא רק לשרוד לאורך עשרות שנים מאז 1987, אלא גם להתפתח למעין מדינה ולהתעצם צבאית. חמאס פיתח שיתופי פעולה מועילים עם ארגוני טרור סוניים ושיעיים כאחד, והפך לסמל ההתנגדות הלאומית והדתית באזור, על אף שלא הוקם כתנועה לאומית.

שנית, דאע"ש מאופיין ב**טרור גלובלי** ומכוון לכיבוש כלל העולם (בשלבם), אל מול טרור לוקלי של חמאס, שנועד לטהר ולשחרר את שטחי פלסטין הכבושה, כהגדרתו. בדאע"ש השאיפות הן חובקות עולם, והלוחמים פועלים באופן נמרץ במחוזות הארגון, לעיצוב מציאות פוליטית-חברתית חדשה באזורים שונים וביבשות שונות. לעומת זאת, חמאס מתחילת דרכו היווה זרוע צבאית לוקלית-פלסטינית של "האחים המוסלמים". הוא צמח מתוך תנועה חברתית גדולה. מטרתו הייתה לעורר את התחייה הדתית ברצועה, לחתור תחת השליטה המסורתית של אש"ף שבהנהגת פת"ח, ולהילחם בישות הציונית. המאבק חסר הפשרות מתנהל ברמה המקומית (ולא גלובלית), נגד מדינת ישראל ותחת דגלי האסלאם. חמאס מטפח את הדימוי כארגון שחרור לאומי לגיטימי, מנצל זאת לצורכי לגיטימציה וקידום יעדיו, על אף שבפועל הוקם כתנועת התנגדות לאויב הציוני ולא כתנועה לאומית.

שלישית, **הקמת מבנה שלטוני מתפקד**. מאז הקמת חמאס, הוא שאף להיות הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני. ארגון טרור זה הינו בעל אחיזה עמוקה בחברה הפלסטינית, הוא התערבב ב-DNA של האוכלוסייה המקומית ברצועת עזה, זכה לתמיכתה ולגיוס לוחמים לשורותיו. חמאס הפך מגוף צבאי ואופוזיציוני לרשות הפלסטינית, למפלגת שלטון ולגורם הפוליטי הדומיננטי בחברה הפלסטינית באזור זה. מאז ההשתלטות האלימה על הרצועה ב-2007, הקים חמאס ישות מעין מדינתית והוא שולט ביד רמה ומנהל באופן בלעדי את חיי הפלסטינים ברצועה. כיום הוא מהווה ארגון מורכב של צבא וחברה, דת ופוליטיקה. לעומת זאת, דאע"ש שהפך למדינה ב-2014 בשטחי סוריה ועיראק, לא הצליח להיוותר כריבון באזורים אלו ולשמור על המשילות. הארגון פעל נמרצות לקידום שלטון מתפקד ותמיכה מצד התושבים, אך כעבור שנים ספורות (מ-2017) איבד את רוב שטחיו ואת יכולת המשילות שלו.

רביעית, **עיקר המאמץ** בחמאס מופנה כנגד מדינת ישראל והיהודים. הסכסוך עם ישראל נתפס כסכסוך דתי בין האסלאם לבין היהודים ה"כופרים", ו"בעיית פלסטין" היא

בעיה מוסלמית דתית. מכאן, הבחירה בג'יהאד בלתי מתפשר נגד ישראל וחוסר קבלה של כל הסכם המכיר בזכות קיומה. חמאס מגויס להתנגדות ממושכת ולהתשתה של מדינת ישראל. לעומת זאת, המאמץ של דאע"ש הוא נגד משטרים ערביים המשתפים פעולה עם המערב, משטרים ערביים חילוניים הנחשבים "כופרים", המערב וישראל (אך ברמה פחותה).

לבסוף, **היחס אל איראן ואל שיעים** הוא שונה בשני ארגוני הטרור. בעוד דאע"ש סולד משיעים, פועל נגדם באופן מתמשך והורג אותם, חמאס יודע לנצל את התשוקות האיראניות לחסל את ישראל ומשתף פעולה עם איראן לאורך שנים ארוכות. זאת על אף הפילוג הגדול בתוך האסלאם, ולמרות היותה של איראן מדינה שיעית, והיותו של חמאס ארגון טרור סוני רדיקלי ששורשיו בתנועת "האחים המוסלמים". בתהליך מתמשך, חמאס הצליח לקדם שיתופי פעולה עם השיעים ולהאיץ במידה ניכרת את התעצמותו הצבאית, בסיועה של איראן. הלחימה באויב משותף - ישראל - מהווה סיבה מספקת לשיתוף הפעולה.

בסופו של דבר, כאשר אנו מנתחים את כוונותיו ויכולותיו של חמאס, וביתר שאת בשבועות האחרונים מאז ה-7 באוקטובר, ניתן להצביע על דמיון רב לדאע"ש. נקודות הדמיון המרכזיות קשורות למספר רבדים: אידיאולוגיה אסלאמיסטית קיצונית, שימוש מושכל במדיה ללוחמה פסיכולוגית ולתעמולה, דרכי פעולה אכזריות כלפי ה"כופרים", הצגה לראווה של זוועות ללא כל הסתרה, גישה נוקשה ומדכאת כלפי כל מי שלא משתתף בנוסח הפונדמנטליסטי של האסלאם ולא לוקח חלק בג'יהאד ה"צודק". קיים מכנה משותף רב בין שני ארגוני הטרור, אשר מושתת על שאיפות אידיאולוגיות רדיקליות דומות – מחיקת "כופרים" מן העולם והשלטת סדר פוליטי-חברתי אסלאמי.

מבחינתה של מדינת ישראל, חשוב להבין כי חמאס הוא לא פרטנר בשום אופן, אלא אויב שמבין כוח ואינו יודע פשרות. חמאס חותר למטרה שגובשה עוד בתחילת הדרך באמנתו (1988) ובמסמך המדיני שלו (2017), ללא שינויים במשנתו. אי-לכך, אין למדינה היהודית כל ברירה אלא להגן על ריבונותה, על אוכלוסייתה ועל שטחה, תוך שימוש בעוצמתה הצבאית, האנושית והטכנולוגית. כיום, נהנית ישראל מלגיטימציה רחבה בזירה הבין-לאומית, ועליה להמשיך לקדם את יעדיה הטקטיים והאסטרטגיים לחיסול ארגון הטרור חמאס. גם בבמות הבין-לאומיות, חשוב לקדם את המסר הסימבולי: **חמאס שווה דאע"ש**.

** ד"ר גלית טרומן-צינמן מלמדת בבית הספר למדעי המדינה וביחידה למצוינות אקדמית באוניברסיטת חיפה. תחומי עניינה קשורים לחקר קונפליקטים אלימים, לאומיות אתנית ודתית, וארגוני טרור אסלאמיים.*